

УДК 371.134

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.38>**А. І. Кубатко**старший викладач кафедри фізичної культури, олімпійських та неолімпійських видів спорту
Національного університету «Запорізька політехніка»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ У ПРОЦЕСІ ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті обґрунтовуються педагогічні умови формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки у процесі прикладної фізичної підготовки. Реалізація окресленої мети передбачала використання теоретичних та емпіричних методів. Сутність культури здоров'я розуміється як інтегральна, динамічна риса особистості, що проявляється у здатності організувати й регулювати здоров'язбережувальну діяльність; адекватно оцінювати свою поведінку, а також вчинки й погляди оточуючих; зберігати та реалізовувати власні здоров'язбережувальні позиції в різних, зокрема несприятливих, умовах з огляду на особисто усвідомлені та засвоєні моральні норми і принципи, а не коштом зовнішніх сил; протистояти тиску, протидіяти впливам, що суперечать внутрішнім установкам, поглядам і переконанням, активно їх перетворювати, самостійно приймати моральні рішення. Професійна діяльність фахівців економічного сектору передбачає виконання комплексу різноманітних стандартних і творчих фізичних дій, що потребують високого рівня стану здоров'я.

Проведене дослідження особливостей формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки під час прикладної фізичної підготовки дозволило визначити педагогічні умови цього процесу: 1) забезпечення їхньої позитивної мотивації до набуття здоров'язбережувальної компетентності; 2) доповнення змісту навчальної дисципліни «Фізичне виховання» питаннями здоров'язбережувальної тематики; 3) використання інтерактивних форм і методів навчання, що забезпечують формування у студентів ціннісного ставлення до здоров'я та досвіду його збереження.

Визначення й обґрунтування педагогічних умов здійснювалося з урахуванням особистісного, діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів. Формування мотивів здоров'язбережувальної діяльності має здійснюватися під час аудиторної роботи. Для цього зміст лекцій та навчально-тренувальних занять має демонструвати значення здорового способу життя для майбутнього фахівця аграрного сектору, забезпечувати розвиток потреби у збереженні свого здоров'я та здоров'я довколишніх, формування ціннісних орієнтацій та стійких мотивів до набуття здоров'язбережувальної компетентності. Для реалізації другої педагогічної умови у зміст дисципліни «Фізичне виховання» слід включати навчальний матеріал здоров'язбережувальної тематики. Також під час прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців економічного сектору мають використовуватися інтерактивні форми і методи навчання.

Ключові слова: культура здоров'я, майбутні фахівці з економіки, прикладна фізична підготовка, формування, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Професійна діяльність фахівців економічного сектору передбачає виконання комплексу різноманітних стандартних і творчих фізичних дій, що потребують високого рівня стану здоров'я. Проте у молодих людей, які приходять на навчання в економічні заклади освіти, часто не сформована мотивація до здорового способу життя. Серед причин безвідповідального ставлення до свого здоров'я окреме місце посідають недотримання здорового способу життя, відсутність цілеспрямованого здоров'язбережувального виховання, відсутність орієнтації на здорове життя, несформованість мотивації до здорового способу життя. Також у змісті прикладної фізичної підготовки недостатньо представлені знання з проблем збереження здоров'я і здорового способу життя фахівців економічного сектору, відсутні методики і технології формування

цих знань у процесі фізичної підготовки. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічного сектору, ефективність якої залежить від умов перебігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню педагогічних умов організації та здійснення навчально-виховного процесу присвячені дослідження Ю. Бабанського, В. Безпалька, С. Гончаренка, І. Лернера та інших. На думку Ю. Бабанського [1], педагогічні умови відображають стан, у якому компоненти навчального процесу представлені в найоптимальнішому взаємовідношенні, що надає можливість викладачеві ефективно викладати, керувати навчальним процесом, а студентам – успішно навчатися.

У контексті нашого дослідження таким педагогічним процесом є прикладна фізична підготовка.

Л. Пилипей [9] трактує це поняття як спеціалізований вид фізичного виховання, спрямований на формування і вдосконалення властивостей та якостей особистості, що мають суттєве значення для професійної діяльності.

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту [6] зазначено, що завдяки правильно організованим заняттям з дисципліни «Фізичне виховання» майбутні фахівці економічного сектору мають змогу розвивати й удосконалювати фізичні якості, підвищувати захисні сили організму, забезпечуючи таким чином профілактику різних хвороб. Опанування курсу «Фізичне виховання» забезпечує необхідний рівень фізичної і розумової працездатності, допомагає використовувати знання, рухові навички, фізичні та психофізіологічні якості для досягнення високого рівня продуктивності праці майбутніх фахівців з економіки.

Саме тому особливістю прикладної фізичної підготовки студентів економічних університетів є формування культури здоров'я.

Сутність культури здоров'я розуміється як інтегральна, динамічна риса особистості, що проявляється у здатності організувати й регулювати здоров'язбережувальну діяльність; адекватно оцінювати свою поведінку, а також вчинки й погляди оточуючих; зберігати та реалізовувати власні здоров'язбережувальні позиції в різних, зокрема несприятливих, умовах, з огляду на особисто усвідомлені та засвоєні моральні норми і принципи, а не коштом зовнішніх сил; протистояти тиску, протидіяти впливам, що суперечать внутрішнім установкам, поглядам і переконанням, активно їх перетворювати, самостійно приймати моральні рішення [3].

Для успішного формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки у процесі фізичного виховання необхідним є виконання низки педагогічних умов.

Мета статті – визначити педагогічні умови формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки у процесі фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку професійної освіти пов'язані з упровадженням особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів.

З позицій першого основною цінністю і системоутворювальним фактором є особистість суб'єкта навчання, її права на вільний розвиток і повноцінну реалізацію здібностей та інтересів в освітньому процесі.

Діяльнісний підхід відображає єдність процесів викладання і навчання [7]. Роль викладача полягає в організації та управлінні цілеспрямованою навчальною діяльністю студентів, що означає орієнтацію освітнього процесу на постановку і вирішення самим студентом конкретних навчальних

проблем і завдань. Роль студента полягає в самореалізації та особистісному зростанні.

Один із основоположників компетентнісного підходу Е. Зеєр [4] зазначає, що компетентнісний підхід – це пріоритетна орієнтація на цілі – вектори освіти, такі як здатність навчатися, самовизначення (самодетермінація), самоактуалізація, соціалізація і розвиток індивідуальності. Засобами досягнення цих цілей є принципово нові освітні конструкти: компетентності, компетенції і мета-професійні якості. Компетентність, на відміну від узагальнених, універсальних знань, має діяльнісний, практично-орієнтований характер, тобто це система знань у діяльності. Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті сприятиме досягненню її основної мети – підготовці кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, який є конкурентоздатним на ринку праці, вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатний до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готовий до професійного зростання, соціальної і професійної мобільності.

На нашу думку, формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки у процесі фізичного виховання передбачає своєчасне створення у майбутніх фахівців готовності до прискорення професійного навчання, досягнення високопродуктивної праці в обраній професії, запобігання професійним захворюванням і травматизму, забезпечення професійного довголіття, використання засобів фізичної культури і спорту для активного відпочинку й відновлення загальної і професійної працездатності у робочий і вільний час.

Фізичне виховання студентів економічних університетів є одним із дієвих засобів зміцнення здоров'я, профілактики хвороб, професійної реалізації в суспільстві. У результаті аналізу наукової літератури [3; 7] та результатів педагогічного експерименту визначено педагогічні умови формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки.

Формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки буде ефективним за умови розвитку спонукальних мотивів такої діяльності. Є. Ільїн [5] мотивом називає те, що, відображаючись у мозку людини, спонукає діяльність, спрямовує її на задоволення певної потреби. Досліджуючи складники мотивації, А. Печенюк [8] спроектував механізм системи мотивації професійного розвитку, визначальними особливостями якої є потреби щодо здобуття та розширення професійних знань.

Розвитку позитивної мотивації студентів економічних університетів під час формування культури здоров'я сприяло ознайомлення з цікавими фактами з історії та сьогодення здоров'язбереження; ознайомлення з сучасними проблемами

збереження здоров'я та шляхами їх подолання; розроблення вправ для індивідуальної роботи з власного удосконалення; формування комфортної психоемоційної атмосфери на заняттях; урахування їхніх вікових особливостей; урахування рівня інтелектуального розвитку та попередньої підготовки з питань здоров'язбереження. При цьому зміст занять демонстрували значення здорового способу життя для майбутнього фахівця економічного сектору, використовувалася робота над проєктами, написання доповідей і рефератів, підготовка презентацій, участь студентів у наукових проблемних групах «Культура здоров'я», туристичні походи, участь у спортивних змаганнях різних рівнів.

Отже, першою педагогічною умовою формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки під час фізичної підготовки є забезпечення їхньої позитивної мотивації до набуття здоров'язбережувальної компетентності.

Загальновідомо, що умови праці впливають на стан здоров'я людей. Випускники економічних ЗВО повинні бути готовими до професійної діяльності у специфічних умовах, що вимагає від них високого рівня сформованості таких якостей, як активність, здатність до адаптації в соціальній та професійній сферах, високий рівень психологічних можливостей, високий рівень стану здоров'я. Причинами погіршення здоров'я є надмірна зайнятість, перевантаження, що призводять до загального ослаблення організму і частих хвороб, невідповідність між вимогами професії і фізичними можливостями фахівця. Тому пріоритетним завданням прикладної фізичної підготовки студентів економічних ЗВО є формування знань про здоров'я та методи його збереження і зміцнення, умінь їх використовувати для збереження свого здоров'я та виконання професійних завдань.

Знання про здоров'я необхідні для формування умінь і навичок здоров'язбереження, для усвідомлення важливості здоров'я, здорового способу життя, формують здатність і готовність особистості контролювати стан фізичного здоров'я, своєчасно й адекватно реагувати на його погіршення. Аналіз навчально-методичного забезпечення прикладної фізичної підготовки студентів економічних ЗВО свідчить про те, що у його змісті не представлені інтегровані здоров'язбережувальні знання.

Вирішення цієї проблеми, на наш погляд, може бути здійснене через внесення здоров'язбережувального компонента у зміст навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх фахівців. Для цього пропонуємо доповнити зміст дисципліни «Фізичне виховання» навчальним матеріалом, що демонструє сучасні концепції, підходи, методи і принципи, спрямовані на вирішення проблеми збереження здоров'я, індивідуальний здоров'язбережувальний спосіб життя, удосконалення фізичних якостей тощо.

Отже, другою педагогічною умовою формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки у процесі фізичної підготовки вважаємо доповнення змісту навчальної дисципліни «Фізичне виховання» питаннями здоров'язбережувальної тематики.

Важливими є також зусилля самих студентів в оволодінні необхідними знаннями та способами діяльності. На активності студентів у процесі навчання наголошує Н. Волкова [2], яка вважає взаємодію між суб'єктами навчання запорукою успішного вирішення навчальних завдань, під час розв'язання яких відбуваються зміни в кожного суб'єкта. Інтерактивні методи та форми навчання сприяють активізації діяльності студентів та підвищують ефективність навчання шляхом збільшення інформаційного потоку і швидкості його засвоєння.

Вважаємо, що поєднання традиційних та інноваційних методів та форм навчання стимулює сприйняття студентами здоров'язбережувальних знань, сприяє оволодінню уміннями і способами здоров'язбережувальної діяльності.

На лекційних та практичних заняттях більше уваги приділяється накопиченню у студентів досвіду в організації здоров'язбережувального процесу, їх підготовці до організації професійної діяльності, пов'язаної з впровадженням здоров'язбережувальних технологій. Одночасно з вивченням нового матеріалу на лекційно-практичних заняттях відбувається формування умінь та навичок виконувати здоров'язбережувальні дії певного типу з наступною їх демонстрацією і застосуванням у різних практичних ситуаціях. Такі лекції сприяють ефективному формуванню системи теоретичних здоров'язбережувальних знань для збереження свого здоров'я та здоров'я довколишніх. Навчально-тренувальні заняття базуються на широкому використанні теоретичних знань, застосуванні різноманітних засобів фізичної культури, спортивної та прикладної фізичної підготовки студентів.

Отже, третьою педагогічною умовою формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки під час прикладної фізичної підготовки є використання інтерактивних форм і методів навчання, що забезпечують формування у студентів ціннісного ставлення до здоров'я та досвіду його збереження.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження особливостей формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки під час прикладної фізичної підготовки дозволило визначити педагогічні умови цього процесу. Визначення й обґрунтування педагогічних умов здійснювалося з урахуванням особистісного, діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів. Формування мотивів здоров'язбережувальної

діяльності має здійснюватися під час аудиторної роботи. Для цього зміст лекцій та навчально-тренувальних занять має демонструвати значення здорового способу життя для майбутнього фахівця аграрного сектору, забезпечувати розвиток потреби у збереженні свого здоров'я та здоров'я довколишніх, формування ціннісних орієнтацій та стійких мотивів до набуття здоров'язбережувальної компетентності. Для реалізації другої педагогічної умови у зміст дисципліни «Фізичне виховання» слід включати навчальний матеріал здоров'язбережувальної тематики. Також під час прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців економічного сектору мають використовуватися інтерактивні форми і методи навчання.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо удосконалення навчально-методичного забезпечення формування культури здоров'я майбутніх фахівців з економіки під час прикладної фізичної підготовки.

Список використаної літератури:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект). Москва : Просвещение, 1977.
2. Волкова Н.П. Педагогіка. Київ : Академія, 2001.
3. Воронін Д.Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання : дис. ... канд.пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2006.
4. Зеер Э.Ф. Модернизация профессионального образования : компетентностный подход. *Образование и наука*. 2004. № 3. С. 42–52.
5. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин (ред.). Санкт-Петербург : «Питер», 2000.
6. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту : від 28 вересня 2004 року № 1148. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004.
7. Педагогіка професійного образования / В.А. Сластенин (ред.). Москва : Изд. центр «Академия», 2004.
8. Печенюк А.В. Особливості мотивації науково-педагогічних працівників до професійного розвитку. *Сучасні проблеми економіки і менеджменту*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 317–318.
9. Пилипей Л.П. *Теоретико-методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів* : автореф. дис. ... докт. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Київ, 2011.

Kubatko A. Pedagogical conditions of formation of health culture of future economics in the process of applied physical training

The article substantiates the pedagogical conditions for the formation of a culture of health of future specialists in economics in the process of applied physical training. The realization of the outlined goal involved the use of theoretical and empirical methods. The essence of health culture is understood as an integral, dynamic personality trait, manifested in the ability to organize and regulate health activities; adequately assess their behavior, as well as the actions and views of others; maintain and implement their own health positions in various, in particular, adverse conditions, based on personally aware and mastered moral norms and principles, and not at the expense of external forces; to resist pressure, to counteract influences that contradict internal attitudes, views and beliefs, to actively transform them, to make moral decisions independently. The professional activity of specialists in the economic sector involves the performance of a set of various standard and creative physical actions that require a high level of health.

The study of the peculiarities of the formation of the culture of health of future specialists in economics during applied physical training allowed to determine the pedagogical conditions of this process. The definition and substantiation of pedagogical conditions was carried out taking into account personal, activity and competence methodological approaches. The formation of motives for health activities should be carried out during classroom work. To do this, the content of lectures and training sessions should demonstrate the importance of a healthy lifestyle for future professionals in the agricultural sector, ensure the development of the need to maintain their health and the health of others, the formation of values and sustainable motives for health competence. To implement the second pedagogical condition, the content of the discipline "Physical Education" should include educational material on health issues. Interactive forms and methods of teaching should also be used during the applied physical training of future specialists in the economic sector.

Key words: health culture, future specialists in economics, applied physical training, formation, pedagogical conditions.